

УДК 811.111(410):342

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1\(42\).168844](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2019.1(42).168844)

ПРОСОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ ІРЛАНДЦІВ У СИТУАЦІЇ ДВОМОВНОСТІ Бубнов Д. В.

аспірант, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дослідження присвячено аналізу просодичних особливостей у мовленні ірландців. Ірландський варіант англійської мови характеризується ситуацією двомовності, в якій проявляється вплив британського варіанта англійської мови, а також загальними тенденціями розвитку притаманними національному і регіональним варіантам англійської мови. Дослідники мовної ситуації в республіці Ірландія відзначають, що двомовність в Ірландії можна розділити на чотири періоди: 1) початок британського вторгнення (XII-XVI ст.), що характеризується плавним і поступовим витисненням ірландської мови англійською, однак ірландська мова все ще домінує у суспільстві; 2) дискримінація ірландської мови у результаті чого ірландська мова була практично повністю витиснена англійською з основних сфер функціонування, і збереглась в основному у побуті в сільській місцевості; 3) посилення боротьби за незалежність від Великої Британії та повернення ірландській мові статусу офіційної мови; 4) повернення ірландській мові статусу офіційної мови, зростання її престижу, при цьому небагато носіїв володіють нею, що пояснюється тривалою відмовою від її використання. У ситуації двомовності рідну мову не можна ототожнювати з домінуючою мовою. При їхній диференціації необхідно мати на увазі роль, яка приділяється кожній з них у спілкуванні і роль, яку виконує кожна з мов у соціальному стані мовця. Під впливом певних соціальних умов одна з мов стає домінуючою. Безперечно, при дослідженні проблем контактування мов у суспільстві необхідно мати на увазі соціально-економічні та соціально-історичні фактори, які відіграють найважливішу роль у розвитку кожної конкретної мови. У пропонованому дослідженні представлено результати інструментального аналізу просодичних особливостей мовлення ірландців з Півдня і Півночі країни. Варіативний характер частотних особливостей зумовлено як історичними контактами між Ірландією та Англією, так і неоднорідним характером інтеграційних процесів у різних територіальних ареалах. Просодичними маркерами ірландської англійської мови є висока частотність спадного термінального тону, варіативний характер частотного діапазону.

Ключові слова: інструментальний аналіз, частотні особливості, територіальний, просодичний маркер, спадний термінальний тон.

ПРОСОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЧИ ИРЛАНДЦЕВ В СИТУАЦИИ ДВУЯЗЫЧИЯ Бубнов Д. В.

аспірант, Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

Исследование посвящено анализу просодических особенностей в речи ирландцев. Ирландский вариант английского языка характеризуется ситуацией двуязычия, в котором проявляется влияние британского варианта английского языка, а также общими тенденциями развития присущими национальному и региональным вариантам английского языка. Исследователи языковой ситуации в республике Ирландия отмечают, что двуязычие в Ирландии можно разделить на четыре периода: 1) начало британского вторжения (XII-XVI вв.), который характеризуется плавным и постепенным вытеснением ирландского языка английским, однако ирландский язык все еще доминирует в обществе; 2) дискриминация ирландского языка в результате чего ирландский был практически полностью вытеснен английским из основных сфер функционирования, и сохранился в основном в быту в сельской местности; 3) усиление борьбы за независимость от Вели-

кобритании и возвращение ирландскому языку статуса официального языка; 4) возвращение ирландскому языку статуса официального языка, рост его престижа, при этом немного носителей владеют ним, что объясняется продолжительным отказом от его использования. В ситуации двуязычия родной язык нельзя отождествлять с доминирующим языком. При их дифференциации необходимо иметь в виду роль, которая отводится каждому из них в общении и роль, которую выполняет каждый язык в социальном положении говорящего. Под влиянием определенных социальных условий один из языков становится доминантным. Бесспорно, при исследовании проблем контактирования языков в обществе необходимо иметь в виду социально-экономические и социально-исторические факторы, которые играют самую важную роль в развитии каждого конкретного языка. В настоящем исследовании представлены результаты инструментального анализа просодических особенностей речи ирландцев с Юга и Северы страны. Вариативный характер частотных особенностей обусловлен как историческими контактами между Ирландией и Англией, так и неоднородным характером интеграционных процессов в разных территориальных ареалах. Просодическим маркером ирландского английского языка является высокая частотность нисходящего терминального тона, вариативный характер частотного диапазона.

Ключевые слова: инструментальный анализ, частотные особенности, территориальный, просодический маркер, нисходящий терминальный тон.

PROSODIC PECULIARITIES OF IRISH SPEECH IN THE BILINGUAL SITUATION Bubnov D. V.

post graduate student, Odessa I.I. Mechnikov national university

The investigation is dedicated to the analysis of prosodic peculiarities of Irish speech. The bilingual situation in which influence of the British English as well as general tendencies of the development common for national and regional variants of the English language characterize the Irish variant of English. Bilingualism in Ireland can be divided into four periods : 1) the beginning of British invasion which is characterized by gradual ousting of the Irish language; 2) the second period is characterized by discrimination of the Irish language, which was totally ousted from all the spheres of functioning, only it existed in rural regions; 3) the third period of its history is marked by the struggle for independence and the return of the native Irish language; 4) the growing of the Irish language prestige, giving it the official status mark the fourth period. During the historical process there were developed strong political, cultural and economic ties, however Britain has always dominated and thus, influenced differences between the two languages – the English and the Irish. It has been noted by the investigators of the linguistic situation in Ireland, a long refusal of the Irish language usage led to English language prevalence, even when the Irish language got the official status. There exists an exact division of the spheres of the Irish and the English usage and their social marking. Men are more conservative in daily language usage. Women often mix both the languages in speech. If one language displays the other there exists bilingual situation, so that neither displacement nor full perception is present. This fact allows to hope on preserving the Irish language. The material of the investigation which consists of quazispontaneous monological utterances of native Irish speakers from two regions – the North and the South of Ireland, was investigated with the help of perceptive and acoustic analyses. Perceptive analysis has revealed that the usage of Low Falling terminal tone has been the most frequent, as well as the variable character of frequency range Rising Head has also been recurrent in the Irish speech informants of the southern part of the country.

Key words: instrumental analysis, frequency peculiarities, Falling terminal tone, Irish, bilingualism.

Вступ

На розвиток ірландського варіанта англійської мови вплинула ситуація двомовності, що склалася історично. Дослідники мовної ситуації в респуб-

бліці Ірландія відмічають, що двомовність в Ірландії можна розділити на чотири періоди: 1) початок британського вторгнення (XII-XVI ст.), що характеризується плавним і поступовим витисненням ірландської мови англійською, однак ірландська мова все ще домінує у суспільстві; 2) дискримінація ірландської мови (XVII – перша половина XIX ст.), у результаті чого ірландська мова була практично повністю витиснена англійською з основних сфер функціонування, зберігшись в основному у побуті в сільській місцевості; 3) посилення боротьби за незалежність від Великої Британії та повернення ірландській мові статусу офіційної мови країни (друга половина XIX – перша третина XX ст.); 4) повернення ірландській мові статусу офіційної мови, зростання її престижу (XX – початок XXI ст.), при цьому небагато носіїв володіють нею, що пояснюється тривалою відмовою від її використання (Куреня 2009).

Володіння носієм обома мовами паралельно, тобто таке, що не потребує перекладу з однієї мови на іншу – це ідеальна двомовність у власне лінгвістичному аспекті. Л. В. Щерба не без підстав вважав таку двомовність відхиленням від норми, що виникає лише за певних умов. «Насправді лише окремі віртуози можуть користуватися двома або більше мовами без мовного взаємопроникнення (*interferences*)» (Мартине 1963: 335). Відповідно, можна говорити про те, що ідеальної двомовності не існує.

У ситуації двомовності рідну мову не можна ототожнювати з домінуючою мовою. При їхній диференціації необхідно мати на увазі роль, яка приділяється кожній з них у спілкуванні і роль, яку виконує кожна з мов у соціальному стані мовця. Під впливом певних соціальних умов одна з мов стає домінантною.

Безперечно, при дослідженні проблем контактування мов у суспільстві необхідно мати на увазі соціально-економічні та соціально-історичні фактори, які відіграють найважливішу роль у розвитку кожної конкретної мови. «Опис лише мовних явищ, хоча й повчальне у сенсі збагачення типології мовного запозичення, є дозвільною вправою, якщо воно не супроводжується соціологічним аналізом». Мовна ситуація в Республіці Ірландія ще раз показує й доводить визначальну роль соціально-історичних факторів у розвитку мовної ситуації у двомовній країні (Вайнрайх 1972).

Як відмічають дослідники мовної ситуації в республіці Ірландія (Henry 1978; Edwards 1984; Milroy 1980; Haugen 1972), тривала відмова від використання ірландської мови призвела до переваги англійської мови в Ірландії, навіть коли ірландська відновила статус офіційної мови країни. У цей час офіційний і фактичний статус ірландської мови різняться. Існує чіткий поділ сфер використання англійської та ірландської мов, а також їх соціальне маркування. За даними дослідників, чоловіки більш консервативні у використанні мови в повсякденному спілкуванні. Жінки ж часто змішують у своєму мовленні обидві мови.

На думку Е. Г. Куїна, якщо одна мова витісняється іншою, завжди наявною є ситуація двомовності, тобто не відбувається ні повного витіснення

першої мови, ні повного прийняття другої (Quin 1978: 126). Це дозволяє сподіватися, на думку О. О. Курені, на збереження ірландської мови. Твердження автора ґрунтується й на тому факті, що, хоча ірландська мова в Ірландії не є в цей час соціально затребуваною, вона залишається символом відродження ірландської культури та національної самосвідомості.

Метою пропонованої роботи є визначення просодичних особливостей мовлення ірландців в ситуації, де домінуючою мовою залишається англійська.

Отже, далі ми можемо говорити про ірландський варіант англійської мови, дослідження просодичних, зокрема частотних особливостей якого, є предметом пропонованої роботи.

Матеріалом дослідження є монологічні квазіспонтанні відрізки мовлення ірландців, представлені в записах *International Dialects of English Archive*. Тривалість звучання експериментального матеріалу складала 80 хвилин.

Основним методом дослідження було обрано перцептивний та акустичний види аналізу.

Методом перцептивного аналізу визначалися частотність використання інтонаційних шкал (перед термінальна частина висловлювання) та номенклатура термінальних тонів.

Методом акустичного аналізу за допомогою пакета PRAAT 5.3.8 поступово визначалися наступні показники:

- максимальне і мінімальне значення частоти основного тону (у Гц);
- максимальний діапазон частоти основного тону (у Гц);
- середній рівень частоти основного тону (у Гц);
- характер реалізації діапазону частоти основного тону (у Гц);

Результати та обговорення

Перший етап дослідження полягав у визначенні номенклатури та частотності використання шкал у мовленні ірландців. Результати проведеного дослідження мелодійних характеристик свідчать про те, що до основних видів шкал, зафіксованих у мовленні ірландців належить спадна ступінчата, рівна та висхідна шкали.

Спадна шкала, яка складає 44% випадків вживання є рекурентною в мовленні досліджуваних інформантів. Її вживання свідчить про вплив британського варіанта англійської мови на мовлення ірландців. Висхідна шкала, як зазначено в дослідженнях Д. М. Карпової, є домінуючою в мовленні мешканців Уельсу (Карпова 2018). Використання висхідної шкали більш характерно для мовлення мешканців півдня Ірландії (32%).

Відсоток вживання рівної шкали, особливо в чоловічому мовленні надає мовленню нейтрального, монотонного характеру. Найменший відсоток вживання цього виду шкали зафіксовано у мовленні мешканця Півночі Ірландії.

Наведені результати перцептивного аналізу вказують на варіативний характер перед термінальної частини висловлювання (шкали) в досліджуваному регіоні. Використання цих видів шкал у досліджуваних ситуаціях спілкування цілком обґрунтовано, тому що, по-перше, це емоційно нейтральні шкали, а по-друге, ці шкали є типовими для британського варіанта

англійської мови. Щодо особливостей гендерної поведінки, то в жіночому мовленні в досліджуваному регіоні (Ірландія) найбільш частотною є спадна ступінчаста шкала, що можна пояснити тим, що жіноче мовлення більш тяжіє до еталонного, кодифікованого мовлення носіїв британського варіанта англійської мови, у якій найбільш рекурентним є саме спадний рух перед термінальної частини інтонаційного контуру. У дослідженнях А. Д. Швейцера, Д. М. Карпової зазначається тенденція до більш частотного використання жінками стандартних форм вимови всередині спорідненої або однорідної соціальної групи. Чоловіки частіше, ніж жінки, вважають за необхідне використовувати нестандартні форми, які виконують функцію своєрідних маркерів їхньої поважності. Про жінку складають враження як за її зовнішнім виглядом, так і за мовленням, тому жіночий соціальний статус вимагає лінгвальної підтримки (Швейцер 1996).

Наступним етапом перцептивного аналізу було дослідження частотності використання термінальних тонів. У жіночому мовленні домінують висхідний та спадний термінальні тони. У мовленні мешканців Півдня Ірландії як чоловіків, так і жінок 27% припадає на спадний термінальний тон, вживання висхідного тону в чоловічому мовленні складає 16% та 21% – у жіночому мовленні. На Півночі Ірландії спадний тон вживається у двох різновидах – 19% – низький спадний (Low Fall) та 17% – високий спадний (High Fall). Загалом, мовлення мешканців як Півдня, так і Півночі Ірландії є емоційно нейтральним. Вживання емфатичного термінального тону (8%) не є рекурентним в мовленні представників досліджуваного регіону.

У результаті інструментального аналізу мовлення ірландців виявлені наступні територіальні особливості середнього рівня частоти основного тону і його максимального діапазону (табл. 1).

Таблиця 1.

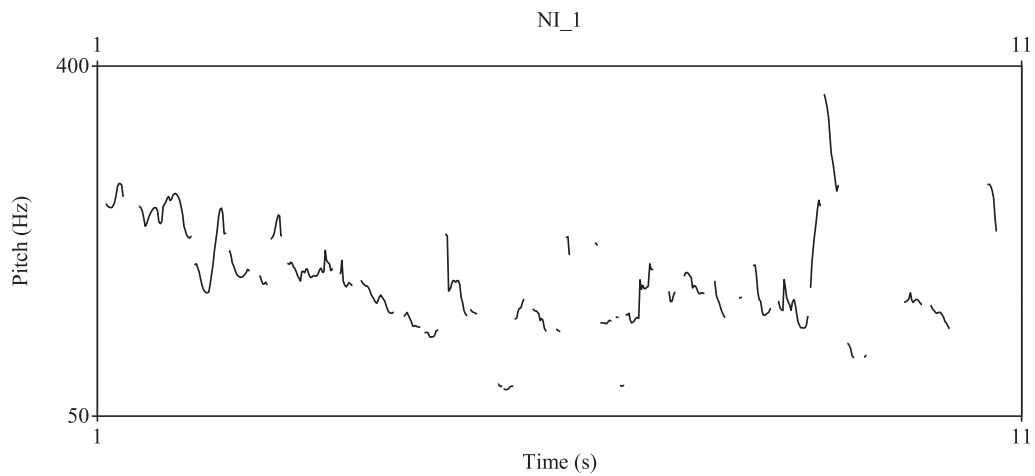
Показник середнього рівня частоти основного тону

Інформанти	Середній рівень ЧОТ (Гц)	
	Північ Ірландії	Південь Ірландії
Чоловіки	180	194
Жінки	215	225

Порівнюючи середні показники ЧОТ в мовленні носіїв ірландського варіанта англійської мови з Півночі та Півдня, можна зробити висновок, що в мовленні жінок з обох регіонів Ірландії показники значно вищі (215 Гц – 225 Гц) ніж в мовленні чоловіків (180 Гц – 194 Гц).

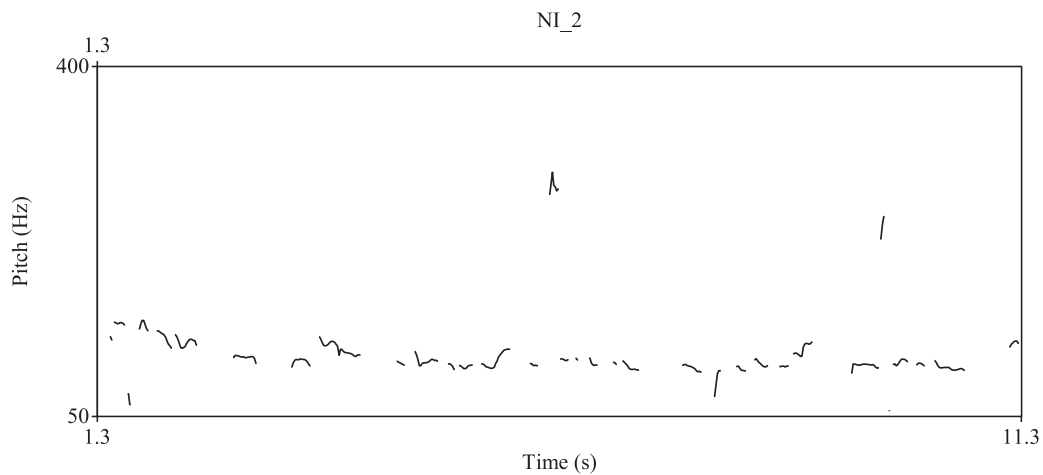
Наступні інтонаграми ілюструють отримані результати.

I was born in Derry, Derry city, and that already tells you an awful lot about me, that is if you know anything about Ireland, because had I said I came from Londonderry, then you'd know I was a Protestant...

Рис. 1. Інтонаграма вищенаведеної фрази у виконанні жінки.

OK, once upon a time, I went on a holiday from hell in Gran Canaria, which is off the coast of uh, uh ea- of West Africa and went with my best friend from school and his family...

Рис. 2. Інтонаграма вищенаведеної фрази у виконанні чоловіка з Північної Ірландії.

Наведений рисунок демонструє найменші середні показники ЧОТ.

Аналіз діапазону ЧОТ у мовленні жіночих і чоловічих груп підтвердив загальноанглійську тенденцію наявності більшого частотного діапазону в жіночому мовленні, порівняно з чоловічим (табл. 2).

Таблиця 2

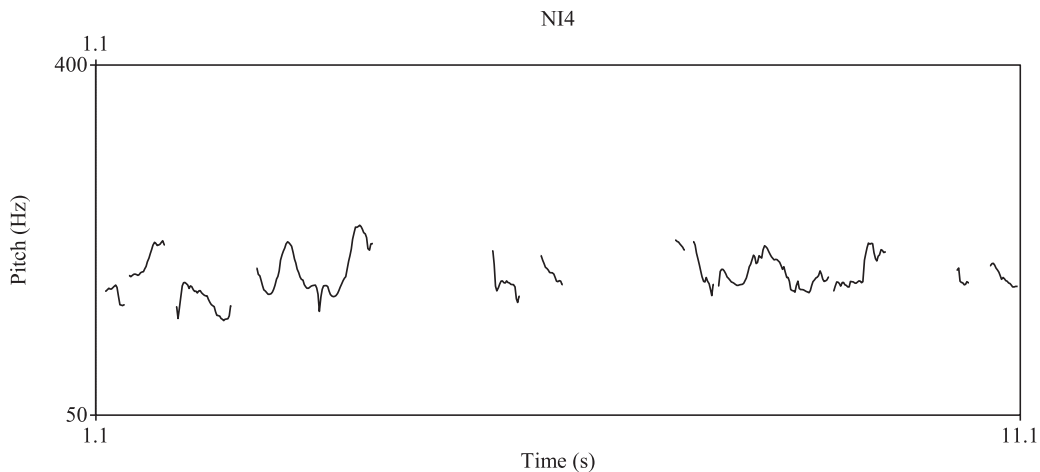
Діапазон частоти основного тону у мовленні ірландців

Інформанти	Середній рівень ЧОТ (Гц)	
	Північ Ірландії	Південь Ірландії
Чоловіки	75	75
Жінки	157	150

Отримані результати підтверджують те, що більш широкий діапазон мовлення жінок свідчить про їх виражену просодичну експліцитність, у той час як чоловікам властива лексична експліцитність.

Приклад найвужчого діапазону ЧОТ у чоловічому мовленні наведений на рис. 2.

I was born in Derry, in Northern Ireland; um, spent first 19 years and then I went to London...

Рис. 3. Інтонограма вищенаведеної фрази в мовленні жінки.

Наступним етапом акустичного аналізу було визначення частотного інтервалу мовлення, який обчислювався як коефіцієнт співвідношення різниці між максимальним і середнім значенням ЧОТ синтагми до різниці між середнім і мінімальним значенням ЧОТ. Значення коефіцієнта, що перевищує одиницю (позитивний частотний інтервал) свідчить про те, що діапазон голосу реалізується у верхньому регістрі, а значення коефіцієнта менше за одиницю (негативний частотний інтервал) демонструє, що діапазон голосу реалізується в нижньому регістрі. Коефіцієнт близький до одиниці свідчить про рівномірну реалізацію діапазону в обох регістрах. Отримані результати зазначають на різний характер реалізації частотного інтервалу в північних і південних регіонах Ірландії (табл. 3.)

Таблиця 3.

Характер реалізації частотного інтервалу в мовленні ірландців

Інформанти	Частотний інтервал (у відносних одиницях)	
	Північ Ірландії	Південь Ірландії
Чоловіки	1.2	1.1
Жінки	1.7	1.6

Наведені в таблиці 3 результати свідчать про те, що в мовленні чоловіків і жінок реалізація діапазону є збалансованою, коефіцієнт коливається в середньому в межах 1.2 відн. од.

З вищенаведених результатів показників ЧОТ випливає, що в квазіспонтанному мовленні мешканців Ірландії у більшості випадків найчастотнішим термінальним тоном є спадний.

Висновки

Відповідно до поставленої мети в роботі розглянуті просодичні характеристики мовлення носіїв ірландського варіанта англійської мови, які представляють Південь та Північ Ірландії. Методом інструментального аналізу було визначено основні частотні параметри мовлення, враховуючи гендерну і територіальну приналежність ірландців. Проведений аналіз дозволив схарактеризувати основні просодичні маркери мовленнєвої поведінки ірландців, серед яких провідним є діапазон частоти основного тону, який диференціює мовлення жінок і чоловіків, а також висока рекурентність спадного термінального тону, що пояснюється впливом британського варіанта англійської мови. Отже, ситуація двомовності в країні, вплив британської англійської є одними з основних ознак своєрідності ірландського варіанта англійської мови.

Перспективним напрямком подальшого лінгвістичного пошуку вважаємо визначення темпоральних та динамічних характеристик ірландської англійської на території республіки Ірландія.

Список літератури

- Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / перевод с англ. А. К. Жолковского // Новое в лингвистике. Вып. VI. Языковые контакты / под ред. В. Ю. Розенцвейга. М.: Прогресс, 1972. С. 25-60.
- Карпова Д. М. Фонетичні характеристики регіонального мовлення носіїв валлійського варіанта англійської мови (інструментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис...канд. філол. наук. Одеса, 2018. 21 с.
- Куреня О. О. Особенности ирландского варианта английского языка в художественной литературе и фольклоре Ирландии : автореф. дисс. ...канд. филол.наук. М., 2009. 19 с.
- Мартине А. Основы общей лингвистики // Новое в лингвистике. Вып. III. М.: Прогресс, 1963. С. 347-358.
- Швейцер А. Д. Современная социолингвистика. Теория, проблемы, методы. М.: Наука, 1976. 176 с.

Edwards J. Irish and English in Ireland // Language in the British Isles / ed. by P. Trudgill. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melburn, Sidney. Cambridge University Press, 1984.

Haugen E. The Ecology of Language // Selected and introduced by A. S. Dil. Stanford: Stanford University Press, 1972. 366 p.

Henry P. L. Anglo-Irish and its Background // The English Language in Ireland. Cork, Dublin: The Mercies Press, 1978. P. 20-36.

Milroy L. Language and Social Network. Oxford: Basil Blackwell, 1980. 218 p.

Quin E. G. The Collectors of Irish Dialect Material // The English language in Ireland / ed. by D. O'Muirthe. Cork, Dublin: The Mercies Press, 1978. P. 115-127.

References

Vajnrajh, U. (1972). Odnodzjazychie i mnogodzjazychie / perevod s angl. A. K. Zholkovskogo. In Novoe v lingvistike. Vyp. VI. Jazykovye kontakty / pod red. V. Ju. Rozencvejga. M.: Progress, 25-60.

Karpova, D.M. (2018). Fonetichni harakteristiki regional'nogo movlennja nosiiv vallijs'kogo varianta anglijs'koї movi (instrumental'no-fonetichne doslidzhennja) : avtoref. dis...kand. filol. nauk. Odesa.

Kurenja, O.O. (2009). Osobennosti irlandskogo varianta anglijskogo jazyka v hudozhestvennoj literature i fol'klore Irlandii : avtoref. diss. ...kand. filol.nauk. M.

Martine, A. (1963). Osnovy obshej lingvistiki. In Novoe v lingvistike. Vyp. III. M.: Progress, 347-358.

Shvejcer, A.D. (1976). Sovremennaja sociolingvistika. Teorija, problemy, metody. M.: Nauka.

Edwards, J. (1984). Irish and English in Ireland. In Language in the British Isles / ed. by P. Trudgill. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melburn, Sidney. Cambridge University Press.

Haugen, E. (1972). The Ecology of Language. In Selected and introduced by A. S. Dil. Stanford: Stanford University Press.

Henry, P.L. (1978). Anglo-Irish and its Background. In The English Language in Ireland. Cork, Dublin: The Mercies Press, 20-36.

Milroy, L. (1980). Language and Social Network. Oxford: Basil Blackwell.

Quin, E.G. (1978). The Collectors of Irish Dialect Material. In The English language in Ireland / ed. by D. O'Muirthe. Cork, Dublin: The Mercies Press, 115-127.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2019 р.